

Нікітіна Наталія Петрівна,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мов і
методики їх викладання,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
e-mail: natnik555555@gmail.com

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ НАРАТИВІВ У ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Аналізуються та узагальнюються наукові розвідки щодо формування критичного мислення. Досліджується роль і вплив інформаційних наративів на свідомість молодшої людини. Військова агресія росії оприявнила інформаційний сіль дезінформації та маніпулятивних практик пропаганди, яка стрімко змінює методи і впливи. Освітнє середовище повинне впроваджувати курси, що формуватимуть стійкі навички критичного мислення, інтелектуальну гнучкість, осмислене читання тощо в майбутніх педагогів.

Ключові слова: критичне мислення, інформаційні наративи, маніпуляції, пропаганда, майбутні вчителі.

Ці добрі люди і не підозрюють, скільки сил і часу витрачається, коли вчишся читати. Я сам на це витратив 80 років і все ще не можу з упевненістю сказати, що уповні досяг мети.

Й.В. Гете

Постановка проблеми. Звичайно, сучасна людина уміє читати! Чому ж тоді Й. Гете вчився читати 80 років? Мова не про уміння читати, а про стратегію смислового читання при роботі з текстом. Саме це і є навичка критичного мислення, якій вчимося протягом усього життя. Ми живемо в еру стрімкого розвитку інформаційних технологій і продуктів. І саме надання інформаційних послуг переважає над усіма видами соціально-економічної активності людей. Здатність критично осмислювати прочитане – це складна система вилучення інформації із тексту, здатність розшифровувати приховане, здатність на зоровому і слуховому рівнях декодувати весь обсяг інформації тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «критичне мислення» відомий ще з робіт психологів Ж. Піаже [5], Л. Виготського, К. Топлера та ін. Ще в 90-ті роки ХХ століття у європейських країнах розвиток критичного мислення став одним із завдань освіти. Із розвитком інформаційних технологій, де поширюються маніпуляції, а дезінформаційні практики стають чи не буденністю, стрімко збільшується науковий інтерес до означеної теми. Значний внесок в дослідження зробили українські науковці: В. Іванов, Г. Онкович, А. Литвин, Т. Воропай, С. Терно [3], О. Пометун та ін.

Особливо потужного шквалу інформаційної навали та маніпуляції зазнає в умовах війни Україна. Вкиди російської пропаганди впливають на тих, хто не вміє критично мислити, тобто протистояти шкідливим наративам, які чинять наступ не тільки на країну в цілому, а й на персональний світ людини.

Тому метою нашої розвідки стало дослідження ролі інформаційних наративів у формуванні критичного мислення майбутніх учителів.

Ще ніколи перед українською освітою не було таких викликів і загроз, які спричинені війною не тільки на полі бою, а й війною в інформаційному просторі. Сьогодні готуємо майбутніх педагогів до такої інтенсивності змін в умовах непередбачуваності, загрози інформаційного селю, де повинні сформувати особистість, здатну аналізувати походження, рівень вірогідності та правдивості отриманої інформації. Розвиток у молоді критичного мислення «є заслонкою проти вторгнення в особисте життя людини, це спосіб протистояти маніпуляціям різних структур» [2].

Військова агресія росії супроводжується потужною маніпулятивною агресією в інформаційному полі. Спочатку такі вкиди розповсюджуються, звичайно, з метою

дискримінації України, тому й поширюються країнами Європи, а вже потім потрапляють у різні телеграм-спільноти, вайбер-канали, де підписникам уже пропонується нібито авторитетна думка Заходу. Російські кейси дезінформації вражають, з'являється багато фейків, які циркулюють українською мовою, і це багатьох змушує довіряти такій інформації. Звичайно, що виокремлюємо стійкі наративи, починаючи від: «де ви були 8 років?», «український нацизм», «злочини ЗСУ» тощо. За словами «The Village Україна», реальна кількість фейкових наративів може вимірюватися тисячами на місяць. Особливо небезпечною, на думку студентів, стала інформація, подана, по-перше, якісною українською мовою, а, по-друге, на рівні чуток, хештегів або ж інформації від анонімних джерел з Офісу Президента, СБУ. Саме тексти або коментарі, писані добірною українською мовою, секретні інформатори з Офісу, думки «провідного» або купленого московію зарубіжного військового експерта викликають найбільший рівень довіри.

Тому основою формування критичного мислення майбутніх учителів стала така наукова ідея: здатність критично мислити формується під час читання книжок, статей, участі в дискусіях, в письмових роботах та в роботі з текстами, проєктами [3]. Працюючи з текстами різної спрямованості, наукової, навчальної, документальної, виробляємо навички критичного мислення. Одним із таких текстів стала «Методичка» руського солдата. Студентам була запропонована письмова робота, де необхідно було виокремити стійкі наративи і пояснити закономірності їх вживання і впливу на свідомість. Для розвитку навичок вербальних і невербальних маніпулятивних практик було запропоновано відео чеченських бойовиків, які звільняли нібито українських російськомовних громадян похилого віку, замурованих воїнами ЗСУ. Студенти під час дискусії проявляли навички критичного оцінювання текстів, невербальні засоби, мовлення, постановочні кадри. Варто відмітити, що студенти демонстрували різний рівень умінь, проте в дискусійному полі вчилися один в одного. М. Ліпман, наголошував, що значний вплив має інтелектуальне середовище, в межах якого ми перебуваємо. Відповідно відбулося безпосереднє навчання міркувати логічніше [1]. Однак фундамент для розвитку критичного мислення повинен бути міцним, тобто мати чітко сформовані стійкі пізнавальні навички, уміння тощо [4].

Відповідно доходимо висновку, що в умовах російської агресивної інформаційної війни освітнє середовище повинне відповідати викликам і загрозам і впроваджувати в освітні практики курси, що виховують особистість майбутнього вчителя, здатного критично мислити, володіти інтелектуальною гнучкістю та винахідливістю. Критичне мислення є продовженням традиційної освіти і в той же час основою динамічної епохи, де відбувається нестримний рух уперед, де сьогодні нове завтра застаріває. Тому критичне мислення не зводиться до певної формули чи критерію, стандарту чи шаблону. Час вимагає формування педагога, здатного орієнтуватися в потужних інформаційних потоках, самостійно оцінювати явища, думки, проблеми. При цьому навички критично оцінювати будь-яку інформацію, чи то зорову, чи то слухову, чи то текстову — обов'язково в сукупності, повинні бути стійкими й усвідомленими, науково обґрунтованими і сформованими викладачами освітніх закладів. Саме такий усебічний підхід допоможе підготувати майбутніх педагогів, здатних критично аналізувати події і факти, розвінчуючи будь-які пропагандистські наративи.

Список використаних джерел

1. Ліпман М. Чим може бути критичне мислення. Вісник програм шкільних обмінів. 2006. № 27. С. 17-23.
2. Нікітіна Н. Читання як вагомий інструмент формування критичного мислення у здобувачів освіти. New Inception: науковий журнал. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів. 2022. № 1-2 (7-8). С. 78-87.
3. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2012. 70 с.
4. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: критичне мислення у мультимедійному світі. Перекл. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
5. Piaget, J. The psychology of intelligence. Harcourt, Brace. 1950.